

Hy het hom van die begin af, net na sy aankoms, met die Afrikaanse saak vereenselwig. Hy was lojaal teenoor Suid-Afrika. En wat boeke betref, het hy by geleenthede projekte aangepak waarvoor daar miskien nie 'n groot afset sou wees nie, maar waaraan daar tog na sy mening 'n behoefte bestaan het. So graag sou hy byvoorbeeld in Afrikaans 'n volledige reeks Bybel-kommentare wou uitgee - soos hy hulle in Hollands, Duits en Engels geken het - en hy het 'n redaksie saamgestel, maar ongelukkig het die saak nie verder as slegs twee dele gevorder nie.

Sy saketransaksies is ook gekenmerk deur sy vérsiendheid. Toe hy in Kerkstraat die helfte van ons huidige perseel aangekoop het, was dit teen die aanbeveling van sy bankbestuurder. Hy het nie 'n fout begaan nie.

My moeder het so dikwels gesê dat hy nie slegs van die boekhandel 'n sukses sou maak het nie, hy sou dit ook in 'n ander rigting kon gedoen het. Dit was omdat hy, soos eerder gesê, doelgerig was, geesdriftig, hardwerkend en ywerig. Gelukkig vir ons dat dit die boekbedryf was, want hierin het hy deur die jare 'n leidende rol gespeel.

Die feit dat die Suid-Afrikaanse Akademie hierdie bydrae waardeur het deur hom met sy erepenning vir uitgewery te vereer, was werklikwaar een van die hoogtepunte in sy loopbaan. Hy sou ook die gebaar van NALN op prys gestel het.

Waar hy soms vir diegene wat hy nie so goed geken het nie, as ongenaakbaar voorgekom het, kon 'n mens tog dinge by hom gedoen kry, deur hom reg en op die regte tyd te nader. Hy het 'n goeie gebaar waardeur.

Dis nou al byna twintig jaar dat hy nie meer met ons is nie, maar vanweë sy sterk persoonlikheid is dit soms net asof hy ons nou nog dophou ook voel dit partykeer dat jy eers sy goedkeuring moet kry voordat jy begin. En andersom - by die verskyning van 'n mooi nuwe boek is daar onwillekeurige die behoefte om dit aan hom te gaan wys. Jy weet hy sou dit goedgekeur het; dis hoe hy dit ook sou gedoen het. En hy sou met die tyd saamgegaan het.

Hoe meer 'n mens aan die jare wat verby is, dink, des te meer kom jy tot die besef waarom hy die spreuk van Vader Cats gekies het vir die voorwoord in die gedenkboek wat by die firma se vyftigste jaar verskyn het,¹ naamlik:

Met wysheit kies en,
Geen moet verliesen,
Maer staegh volharden:
Soo sal 't eens werden

Want J.L. van Schaik het oor die jare wys gekies en nooit moed verloor nie. Hy het volhard en daardeur 'n bydrae gelewer wat ons vanaand hier in Bloemfontein herdenk.

1. *Vyftig jaar, Gedenkbundel saamgestel uit die publikasies van J.L. van Schaik Beperk. By geleentheid van sy vyftigjarige bestaan van die uitgewery 1914-1964, J.L. van Schaik Bpk., Pretoria 1964, 268 pp.*

MNR. J.L. VAN SCHAİK voor sy boekwinkel kort na die oorname daarvan van J.A. Wormser

Foto J.L. van Schaik

Verbetering

In die artikel van Dr. J. Ploeger, 'Die boek in Suid-Afrika en die Firma J.L. van Schaik', in *Pretoriana* No. 86, 1984 No. 2, p.19, is die naam van Dr. A.K. Bot tweemaal verkeerd gedruk as Dr. A.K. Bob.

Hierdie onderwyser is Arie Klaas Bot, gebore te Rotterdam op 11 Januarie 1881 en oorlede te Pretoria op 11 Junie 1972. Hy het in 1905 in ons stad aangekom en het op 1 Februarie 1906 onderwyser aan die Oost-Eindschool en in 1918 hoof van dié skool tot 11 Desember 1936 geword. Hy was van 1937 tot 1940 onderhoof van die hedendaagse Transvaalse Onderwyskollege en daarna 20 jaar as beleidsraadgewer aan die Transvaalse Onderwysdepartement verbonde.

DIE TAKKE VAN DIE BOEKWINKELS VAN DIE FIRMA HÖVEKER EN WORMSER TE PRETORIA EN POTCHEFSTROOM

deur J. Ploeger

Inleiding

Met verwysing na die skrywer se bydrae in *Pretoriana* oor die geskiedenis van die boekhandel-uitgewery J.L. van Schaik (1914-1984), word die belangstellende leser daaraan herinner dat in dié bydrae, as 'n voorloper van die genoemde firma, die Pretoriase boekhandel Höveker en Wormser genoem is. In die publikasie *Honderd jare 1831-1931, Gedenkschrift van N.V. Boekhandel W. ten Have voorheen Hövekers Boekhandel Amsterdam* kom meer gegewens oor die Amsterdamse firma voor wat voor 1899 'n tweetal takke, t.w. in Pretoria en Potchefstroom, in Transvaal gestig het.¹

Aan die hand van die 'Gedenkschrift' kan daar nou 'n aantal gegewens aan die reeds genoemde verwysing toegevoeg word.

1. Henricus Höveker

Aangaande Henricus Höveker is o.m. bekend dat hy op jeugdige leeftyd sy vader verloor en 'n paar jaar daarna as leerling-bediende by die plaaslike, Amsterdamse boekverkopersfirma 'Onder de Linden' in diens getree het. Danksy die welwillendheid van die eienaar van dié firma, 'n sekere Hoymans, is die jong Henricus in staat gestel om sy dors na kennis te bevredigdeurdat eersgenoemde sy hoofsaaklik teologiese biblioteek vir hom oopgestel het.

Henricus Höveker was, wat sy godsdienstige opvattings betref, 'n aanhanger van die *Réveil*. Die *Réveil* was 'n Protestantse opwekkingsbeweging wat in navolging van soortgelyke bewegings in Switserland en Frankryk sowel as in ander lande ook wortel in Nederland geskiet het. In sy Nederlandse uitings- en belewenisvorme was die beweging o.m. gekenmerk deur 'n uiteenlopende mate van bevindelike vroomheid en 'n afkeer van die slapheid en sterk rationalistiese inslag wat die gemiddelde godsdienstige lewe in Nederland tydens die eerste kwart van die negentiende eeu gekenmerk het.

As 'n reaksie op hierdie toestand het die aanhangers van die *Réveil* in Nederland 'n sterk mate van gehegtheid aan die streng Calvinistiese tradisie geopenbaar en in die praktyk uitgelewe en uitgedra.²

Nederlandse predikante-skrywers soos Nicolaas Beets (1814-1903), Bernard ter Haar (1807-1881) en J.J.L. ten Kate (1819-1889), letterkundiges soos Isaac da Costa (1798-1860) en Willem de Clercq (1795-1844) sowel as die staatsman G. Groen van Prinsterer (1801-1876) was onder hulle wat, in woord en geskrif, die stryd teen die verheerliking van die rationalisme en die ongelooft en materialisme wat, volgens hulle daaruit voortgespruit het, aangeknop, het.³

In Amsterdam is in die plaaslike *Réveil*kringe die aandag van sowel Willem de Clercq as ander vooraanstaandes op Henricus Höveker gevestig; terwyl hy

nog in diens van sy reeds genoemde werkgewer was, het hy vir eie rekening begin om Switserse, Franse, Engelse en Duitse stigtelike leesstof, wat aftrek in *Réveil*kring gevind het, te versprei.

Aanvanklik, in 1831, was Höveker se vrou, mej. Elisabeth van Ommers Boddendijk, met hierdie werksaamhede belas. In 1834 het Höveker, nadat hy as boekhouer, boekbinder en winkelbediende uit die diens van die firma 'Onder de Linden' getree het, die belange van sy eie boekwinkel in die Amsterdamse Angelierstraat begin behartig. Hy het tot dié betekenisvolle stap oorgegaan nadat hy hom van 'n kapitaalkragtige deelgenoot, 'n sekere Messchert, verseker het.

Ofskoon hierdie verbintenis enersyds tot die vergroting van die winkel, nou aan die Leliegrecht, gelei het, het die verbintenis met Messchert 'n bron van nargheid en ellende geword. Höveker kon sy talente nie ontplooi nie en op 31.12.1834 is die wedersydse band verbreek.

Höveker het sy winkel na die Warmoesgracht oorgeplaas, 'n tydlank sy steun aan die Kerklike Afskeiding van 1834 verleen, maar in 1840 na die Hervormde Kerk teruggekeer.⁴

Vier jaar later het Höveker 'n belangrike bydrae tot die ontstaan van die 'Vereeniging ter bevordering van Christelike lectuur' gelewer. Die oogmerk van hierdie vereniging was om teen matige pryse en sonder risiko Christelike leesstof, sowel in sy oorspronklik Nederlandse teks as in die vorm van vertalings van buitelandse werke, uit te gee en te versprei. In die loop van die jare is die stigting van die 'Vereeniging' met welslae bekroon. Nadat Höveker sy winkel na 'n huis aan die Heerengracht oorgeplaas het, was daar sprake van 'n bloeiperiode en het Höveker terselfdertyd met 'n belangrike uitvoer van godsdienstige leesstof na die destydse Nederlands Oos-Indië, die Kaapkolonie en Noord-Amerika begin.

In 1839 en 1842 is die egpaar se dogters Elizabeth en Catharina Johanna gebore. In 1840 en 1850 is 'n tweetal kinders, Jansje en Henricus, deur die dood weggeneem. In 1856 het Höveker se vrou die tydelike met die ewige verwissel en in 1869 het Höveker se toekomstige skoonseun, Johan Adam Wormser, op 24jarige leeftyd tot die bedryf toegetree.⁵

2. Johan Adam Wormser (1845-1916)

Johan Adam Wormser, 'n gebore Amsterdammer, het, nadat hy onderwys aan 'n Christelike laerskool en 'n handelskool geniet het, as bediende by 'n makelaar begin werk. Na sy verlowing met Catharina Johanna Höveker het hy as deelgenoot tot die bedryf van sy aanstaande skoonvader toegetree en met ingang van 1.1.1870 het die bestaande bedryf 'n nuwe benaming, t.w. die firma 'Höveker en Zoon', gekry.

Die jong Wormser was 'n gebore skrywer en 'n nie-onverdienstelike digter. Na verloop van tyd is sy saaklike verdienste as voorsitter van die Nederlandse 'Vereeniging tot bevordering van de belangen des Boekhandels' en, later as voorsitter van die 'Nederlandsche Uitgeversbond', erken. Tewens was hy 'n tydlank lid van die Amsterdamse stadsraad.

Terwyl Höveker ongetwyfeld dankbaar was dat, weens gebrek aan 'n eie seun as 'n opvolger, sy skoonseun tot die bloeiende boekhandel toegetree het, was daar andersyds op die gebied van die godsdiens verskille tussen die twee deelgenote.

Wormser was van oortuiging dat daar, binne of buitekant van die geleedere van die Hervormde Kerk, na die beginsels van die Dordtse Kerkorde van 1619 teruggekeer moes word. Hy het hom by dié ontevredenes gevoeg wat onder leiding van dr. Abraham Kuyper (1837-1920) in 1886 van die genoemde kerkgenootskap afgeskei en daarna tot die stigting van die Christelik Gereformeerde Kerk in Nederland oorgegaan het.⁶ Henricus Höveker het geen heil in hierdie stap gesien nie en sy skoonseun se voorbeeld nie gevolg nie.

In 1886 het Höveker, na 55 jaar, met die oog op sy leeftyd besluit om die boekhandel vaarwel te sê. Dié besluit was gedeeltelik ook gebaseer op die verskille ten opsigte van die godsdienstige gevoelens wat daar tussen hom en sy skoonseun bestaan het. In April 1886 het Höveker sy uittrede bekend gemaak en, in 'n omsendbrief, die reedsgenoemde rede van sy besluit vermeld. Wat die tweede aspek betref het hy bepaal dat daar sonder sy goedkeuring geen enkele geskrif deur die firma Höveker en Zoon vir publikasiedoeleindes aanvaar sou word nie.

3. Die firma Höveker en Zoon en die firma J.A. Wormser

Daar was, wat die reeds genoemde bepaling van 1886 van Henricus Höveker betref, dus sprake van 'n doelbewuste poging van die skoonvader om sy skoonseun te verhinder om geskrifte van Kuyperiaanse strekking uit te gee. Op 1.5.1886 het Wormser soos volg op die beperking van besluitneming gereageer. Hy het die firma Höveker en Zoon laat voortbestaan en terselfdertyd 'n uitgewersbedryf onder sy eie naam gestig. Waar sy vryheid in die eersgenoemde boekhandel en uitgewery aan bande gelê was, was dit in die nuutgestigte uitgewery nie die geval nie. Die twee bedrywe is deur hom uit twee verskillende kantore, t.w. Heerengracht 296 en Heerengracht 186 gelei en hierdie toestand het tot die dood van Henricus Höveker op 28.10.1889 voortgeduur.

4. Van 1886 tot 1896

In hierdie jare het J.A. Wormser besluit om die deur dr. A. Kuyper gestigte partydagblad *De Standaard* en dieselfde party se weekblad *De Heraut* uit te gee. Dié verbintenisse sou tot 1907 van krag bly.

In 1892 is die boekhandel, onder die naam Hövekers Boekhandel, na die bekende Kalverstraat oorgeplaas om daar deur J.A. Wormser Junior en H. Wormser gelei te word. Die uitgewery is in 1896 van die Heerengracht na die Singel oorgeplaas. In verband met Wormser se bedrywighede was die jaar 1896, wat Suid-Afrika betref, van belang.

In 'n omsendbrief van 1.7.1896 het Wormser, met verwysing na die 'levendige handel, die tusschen Zuid-Afrika en mijn firma sedert tal van jaren gedreven wordt', aangekondig dat hy binnekort 'n besoek aan Suid-Afrika

sou bring om die genoemde bande te verstewig en om, ook as gevolg van die voortdurende groei van sy bedryf in Nederland, sy bedryf te reorganiseer. Kapitaaluitbreiding was nodig om 'n tweetal takke van die bedryf in ons land, t.w. te Pretoria en Potchefstroom, te finansier.

5. Die firma Höveker en Wormser in Transvaal en Nederland

In Transvaal is Johan Adam Wormser Jr. (Amsterdam, 5.8.1870 - Johannesburg, 4.7.1918) as bestuurder van die twee nuutgestigte boekwinkels te Pretoria en Potchefstroom aangestel. Met die uitbreek van die Tweede Anglo-Boere-oorlog (1899-1902) was nie alleen die lot van hierdie winkels tydelik beseël nie, maar is ook die moederbedryf in Nederland 'n ernstige slag toegedien.

Wormser het in die oorlog 'n tydjie as onderoffisier by die Pretoriase Spesiale Polisie gedien en het daarna op 'n onbekende tydstip na Nederland vertrek. Ná die oorlog het hy teruggekom, maar meer belangstelling in die joernalistiek as die boekhandel getoon. Dit was een van die redes waarom hy sy bedryf wat hy min of meer herstel het, oorgedra het.

In Pretoria het J.A. Wormser Jr. in 1914 sy winkel aan mnr. J.L. van Schaik oorgedra, terwyl - in 'n ongenoemde jaar - A.H. Koomans die boekwinkel te Potchefstroom van J.A. Wormser Jr. oorgeneem het.⁷ Reeds in 1906 het W. ten Have die boekhandel in Amsterdam namens 'n maatskappy begin beheer.

J.A. Wormser senior, wat o.m. 'n tydlank lid van die hoofbestuur van die Nederlandsch-Zuid-Afrikaanse Vereeniging (NZAV) was, het hierdie rampe nie te bowe gekom nie. Hy het hom aan die openbare lewe onttrek en is op 7.3.1916 oorlede.

Aantekeninge

1. Die publikasie, wat uit 26 bladsye teks en illustrasies bestaan (plek en jaar van publikasie nie vermeld nie) is, tydelik, deur mnr. Jan J. van Schaik, Pretoria, tot beskikking van die skrywer gestel. Vir hierdie gewaardeerde gebaar en welwillendheid betuig die skrywer sy opregte dank.
2. A.G. Weiler, O.J. de Jong, L.J. Rogier en C.W. Mönnich, *Geschiedenis van de Kerk in Nederland* (Utrecht - Antwerpen, 1963), p. 248 e.v.; A. Pierson, *Oudere Tijdgenoten* (Amsterdam, 1922). Die eerste druk van hierdie insiggewende studie het in 1888 verskyn en bestaan uit 'n reeks opstelle wat van 1872 tot 1886 in *De Gids* gepubliseer is.
3. K.H. de Raaf en J.J. Gris, *Stroomingen en Gestalten, Geschiedenis der Nederlandsche Letteren* (Rotterdam, 1931), p. 186 e.v.
4. In 1834 het, onder leiding van ds. Hendrik de Cock (1804-1842) die Afskeiding van die Nederlandse Hervormde Kerk plaasgevind en is die grondslae van die Gereformeerde Kerk in Nederland gelê.
5. *Standard Encyclopaedia of Southern Africa* (Cape Town, 1975), deel II, pp. 541-542.
6. Kyk o.m. Jhr. Mr. Witsius H. de Savornin Lohman, 'Dr. A. Kuyper', in

- Mannen van Beteekenis in Onze Dagen* (Haarlem, 1889), afl. 1., pp. 3-72. P. Kasteel, *Abraham Kuyper* (Kampen, 1938), p. 55.
7. Aantekening 5, pp. 541-542.

**THE CATHEDRAL CHURCH OF SAINT ALBAN THE MARTYR,
PRETORIA**
Guide for visitors
by Mrs. D. Maguire

A brief history

The historical background of the Cathedral Church of Saint Alban the Martyr, Pretoria, may be traced back to 1864 when Bishop Twells of Bloemfontein visited outlying parts of his vast Diocese, including Pretoria. As a result of further visits by the Bishop, the first Anglican Church was built in Church Street West where the Langham Hotel was, and dedicated to Saint Alban. This was opened on Easter Day 1872. The first confirmation was in 1873 and the first baptism was in 1876. Pretoria was then a hamlet of 80 houses and 300 inhabitants.

By 1875 it was found that this Church was too small to accommodate the rapidly increasing congregation and in 1878 a new Church was built on the present site in Schoeman Street. The Royal Engineers, stationed in Pretoria at that time, took a keen interest in its construction and tradition has it that the plan used was based on the only type of building known to the Engineers - a railway goods shed. The foundation stone for the new Church was laid by Sir Theophilus Shepstone. If you look at the South Pillar of the Chancel arch, at the rear of the Dean's Stall, you will see this stone bears the simple inscription 'DEO GLORIA - APRIL 4 1878'. The building was completed late in 1879.

In 1879, Henry Brougham Bousfield arrived from England and became the first Bishop of Pretoria. He had a family of eight and also brought two clergymen to start the Pretoria Diocese. On All Saints Day 1882, Bishop Bousfield consecrated the new building as his Cathedral Church. The illustration in this article is of Bishop Bousfield, who was incidentally most unhappy on a horse.

At the beginning of the present century, with the further development of the Diocese, it was found necessary to prepare plans for a new Cathedral. Sir Herbert Baker, the well-known architect, was commissioned for this work and he designed a building of great majesty and beauty. The Cathedral as seen today stands on the site of the former building but, with the exception of the Chancel and Sanctuary, is much modified from Sir Herbert's original design.

The Sanctuary and Chancel

As a commencement to Sir Herbert Baker's project the Sanctuary and Chancel were the first parts to be built.

The Foundation Stone was laid by Lord Selborne in July 1908. This stone can easily be located in the outside wall at the East End of the Chancel. The Sanctuary and Chancel were consecrated on Easter Monday 1909 by Bishop William Marlborough Carter, second Bishop of Pretoria.

Sir Herbert Baker is reputed to have declared this part of the Cathedral to be the finest amongst his church work in South Africa.

The High Altar is of Pre-Reformation design and constructed entirely of stone. Possibly this is the only example of a stone-built altar in any of South Africa's Anglican churches.

An interesting story concerns the six candlesticks on the high altar of St. Alban's Cathedral, Pretoria.

They are of Renaissance design and apparently Italian in origin and adorned a lady's drawing room in Johannesburg at one time. Archdeacon Michael Furse noticed them one day and pointed out that they were clearly ecclesiastical. 'Very well, Mr. Archdeacon' said the lady, 'When you become a bishop, you shall have them'. After his consecration they duly arrived and were given by him to his Cathedral.

Some time later, the Reverend W.E. Gibbons, Rector of the Cathedral Parish, strolling as he was wont, through a shabby old secondhand shop in London, came across to standard candlesticks of precisely the same design. He bought them and the set of eight is now re-united and stands in the sanctuary of the Cathedral.

Immediately above the High Altar is the hanging rood, a memorial to the Very Reverend Julius Gordon, Dean and Rector 1912-1932. At the rear of the rood is the beautiful apse of stone. Over this again is the corona of stained glass windows, the centre one of which depicts our Lord in glory. The windows are framed by the generous proportions of the strong Chancel arch and filter the brilliant Pretoria sunlight.

At the rear of the High Altar, affixed to the East wall, is a brass tablet commemorating the gift to the Cathedral by Mr. J.W. Mogg and his children in November of 1910 of the three central windows in memory of Agnes E.J. Mogg who died on 28 July, 1897.

The Canons' Stalls and Choir Stalls are a memorial to the Very Reverend J.G. Weatherston, Dean 1962-1964.

There are memorials on pillars in the Chancel to Jane Diana Furse, daughter of Bishop Michael 1909-1920, Bolton Furse and Cecil Mary Talbot, wife of Bishop Neville Stuart Talbot.

Our 'Canterbury Cross' is affixed to the North pillar at the entrance to the Chancel.

The Bishop's Throne, of modern design and bearing the Coat of Arms of the Diocese, is situated on the North side of the sanctuary.

The Nave

The Cathedral was completed in 1957 by the building of the present Nave, Vestries, the Cloisters, a Hall and Diocesan Offices, to a new design by Mr. E.W.N. Mallows, the son of Baker's friend. The Cathedral was consecrated in 1966.

During the building of the Nave nearly all the Cathedral's furnishings and many of its treasures and records were destroyed by a disastrous fire which gutted the old Parish Hall in which they had been stored.

On the North wall of the Nave are four modern stained glass windows, the work of the South African artist Leo Theron. From the West these represent:

1. St. John the Baptist pointing to the Christ child in the next window;
2. The Virgin Mary with our Lord;
3. The Risen Christ;
4. St. Joseph.

The Font is of traditional design and replaces the original one destroyed in the fire.

The brass Lectern is in memory of the Reverend George Dennis Webster, a former Priest and first Chaplain to Bishop Bousfield. He died on 12 June 1884 aged 37 years.

The Lady Chapel

The Blessed Sacrament is reserved in the Lady Chapel. The Chapel was built at the same time as the Sanctuary and Chancel.

The stained glass window above the altar is in memory of Lionel Collingwood Needham who was killed in action at Delville Wood on 18 July, 1916.

Recessed in the North wall are three bronze tablets commemorating the Officers, Non-Commissioned Officers and men of the South African Constabulary who lost their lives while serving in the Transvaal between 22 October 1900 and 30 June 1908.

The copper candlesticks and figure of our Lord in Glory were presented by St. Mary's Diocesan School for Girls, together with a Tabernacle, which was later stolen and replaced by the present one.

On the North wall also are three coloured glass windows. These are recent gifts. From the West they depict: St. Francis, The Blessed Virgin Mary and the Angel Gabriel. The first two are in memory of Doreen Dolan (a former Chorister and Sunday School teacher) and the third window is in memory of Dolphus Samuel Scrooby and Olive Garforth Scrooby.

The Sanctuary Lamp is in memory of Mary Noel Gordon, the wife of Dean Julius Gordon.

The Martyrs Chapel

Dedicated to the South African Martyrs, this Chapel was built at the time of the present Nave in 1956, out of funds bequeathed by Dean Julius Gordon.

The beautiful Altar Cross, of brass, was made by Princess Louise Augusta and presented by her to the Cathedral. The enamel work was by Princess Louise of Argyle. At the base of the Cross is the inscription: 'TO THE DEATHLESS MEMORY OF CHRISTIAN VICTOR, PRINCE OF SCHLESWIG HOLSTEIN AND ALL WHO, LIKE HIM, LAID DOWN THEIR LIVES FOR SOUTH AFRICA 1899-1902. The Prince's grave is in the Old Cemetery in Church Street West. He was a grandson of Queen Victoria and the Queen had expressed the wish that the Prince should rest along with his comrades in South Africa.

The two ledger stones set in the floor of the Sanctuary are in memory of former Deans of the Cathedral: Jack Weatherston (1961-1964) and Patrick Hogg (1974).

Saint Alban is depicted in a stained glass window situated in the East wall between the Sanctuary and the Martyrs Chapel. The window is in memory of 2nd Lieut. Eric Anthony Ponting later killed in action at Mauer Johore State, Malaya, on 16 January 1942.

The Cathedral Bell

This is located in a concrete turret outside the Cathedral on the North-west side. The Bell is in memory of Mary Elizabeth Bamber, who died in August 1927.

The Organ

The present Organ was dedicated and opened on 27 January, 1958. Built by The South African Organ Builders it replaced the former Bevington Organ, presented to the Cathedral in 1885 by Mr. H.W. Struben.

The Cloisters

The Cloisters are situated on the South side of the Cathedral and their setting affords a sanctuary of quiet rest and meditation for those who desire to leave for a short while the hustle and rustle of city life.

Mounted on the walls of the Cloisters are a number of memorial plaques. These were originally in the Nave of the old Cathedral.

Addendum, with thanks to Arthur Payne.

The Bishops of the Diocese of Pretoria are up to date:

1. Bishop Henry Brougham Bousfield 1878-1902
2. Bishop B. Carter 1902-1909, formerly Bishop of Zululand 1891-1902
3. Reverend Michael Bolton Furse 1909-1920
4. Reverend Neville Talbot who was associated with Lochtt 1920-1932
5. Reverend Wilfred Parker 1932-1951
6. Reverend Robert Selby Taylor 1951-1959
7. Reverend Knopp Fisher 1959-1975